

MINISTERSTWO OPIEKI SPOŁECZNEJ

(do roku 1932 Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej)

Obecne Ministerstwo Opieki Społecznej wzięło swój początek z Departamentu Pracy, wyłonionego na podstawie uchwały Tymczasowej Rady Stanu z 23 stycznia 1917 roku, jako jeden z ośmiu departamentów jej Wydziału Wykonawczego (rozporządzenie T. R. S. z 30 stycznia 1917 roku). Inicjatywa utworzenia Departamentu Pracy wyszła ze środowiska Polskiej Partji Socjalistycznej, która dała Departamentowi pierwszych jego kierowników: niestrudzonego organizatora, a potem dyrektora Włodzimierza Kunowskiego i wicedyrektora Feliksa Turowicza¹⁾.

Działalność Departamentu Pracy miała objąć: 1) ochronę pracy, 2) ubezpieczenia pracowników, 3) pośrednictwo pracy i 4) opiekę nad robotnikami polskimi zagranicą (w Niemczech).

Po złożeniu mandatów przez Tymczasową Radę Stanu w sierpniu tegoż roku na skutek targów z okupantami (z pozostawieniem dla ciągłości prac t. zw. Komisji Przejściowej) patent generał-gubernatorów okupacyjnych o ustanowieniu władzy państwowej w Królestwie Polskim, oparty na orędziu obu cesarzów z 12 września 1917 roku, oddał najwyższą władzę państwową trójosobowej Radzie Regencyjnej i umożliwił wznowienie Rady Stanu o charakterze quasi doradczoprawodawczym i częściowo administracyjnym²⁾, ograniczając i uzależniając ich działalność od woli władz okupacyjnych. W powołanym przez Radę Regencyjną dnia 7 grudnia 1917 roku pierwszym

¹⁾ W czerwcu tegoż roku Kunowski i Turowicz zgłosili rezygnację ze swych stanowisk ze względów politycznych, „pełniąc czasowo swe zajęcia” (por. „Prace Departamentów i Biur Tymczasowej Rady Stanu Królestwa Polskiego”, Warszawa, 1918). W lipcu nastąpił zgon Kunowskiego, a miejsce jego zajął Ant. Kaczorowski.

²⁾ F. Ochimowski, Prawo administracyjne, wyd. II, t. I, Warszawa, 1923, str. 299.

„rządzie” Królestwa Polskiego z Janem Kucharzewskim jako prezydentem ministrów tekę ministra Opieki Społecznej i Ochrony Pracy otrzymał Stanisław Staniszewski.

Obsadzenie teki ministra Opieki Społecznej i Ochrony Pracy nie było rzeczą łatwą. Wszystkie trzy ugrupowania robotnicze, działające podówczas na okupowanych ziemiach polskich niezależnie od ruchu w Rosji — P. P. S. Lewica, P. P. S. Frakcja i Narodowy Związek Robotniczy — ustosunkowywały się opozycyjnie nie tylko do władz okupacyjnych, ale i do oportunistów politycznego, reprezentowanego przez Radę Regencyjną i Radę Stanu. O ile organizacja szkolnictwa i polskich władz sądowych odbyła się zupełnie gładko, to wszelkie próby przejścia od prac teoretycznych do praktyki w dziedzinie spraw robotniczych napotykały na stanowczy opór władz okupacyjnych, nieufnych wogóle w stosunku do powstałych z ich ramienia „władz Królestwa Polskiego”, a szczególnie niechętnie patrzących na instytucje kierowane przez przywódców robotniczych.

Przy właściwym organizowaniu władz naczelných w Królestwie Polskiem na podstawie dekretu Rady Regencyjnej z 3 stycznia 1918 roku (premjer Antoni Ponikowski) ministrowi Opieki Społecznej i Ochrony Pracy przydzielono następujący zakres właściwości: sprawy dobroczynności publicznej i opieki państwowej nad ofiarami wojny, sprawy stosunków robotniczych, opiekę nad emigracją robotniczą, inspekcję fabryczną oraz przygotowanie prawodawstwa ochrony pracy i ubezpieczeń społecznych.

Wyznaczony pierwotnie na prowizorycznego kierownika tego ministerstwa Antoni Kaczorowski, jeden z przywódców Narodowego Związku Robotniczego, umarł w dniu podpisania nominacji. Następca nie mógł być wyznaczony z powodu braku kontrasygnującego prezydenta ministrów, gdyż mianowany rząd na wieść o warunkach pokoju brzeskiego (3 marca 1918 roku) podał się do dymisji. Na kierownika Ministerjum Opieki Społecznej i Ochrony Pracy delegowano narazie prowizorycznego kierownika Ministerjum Spraw Wewnętrznych Stefana Dziewulskiego.

Dnia 4 kwietnia 1918 roku ukazał się dekret Rady Regencyjnej, przekształcający Ministerjum Opieki Społecznej i Ochrony Pracy w Ministerjum Zdrowia Publicznego, Opieki Społecznej i Ochrony Pracy. Do kompetencji tego ministerstwa wcielone zostały sprawy służby zdrowia, które należały do tego czasu do Ministerjum Spraw Wewnętrznych, ministrem zaś został dr. Witold Chodźko. W kilkodniowym gabinecie Józefa Świeżyńskiego ministrem tym był pod koniec października 1918 roku Józef Wolczyński.

Połączenie agend zdrowia i pracy spotkało się z namiętną krytyką stronnictw robotniczych: oba odłamy P. P. S. w związku z tem ogłosiły „walkę z miejscową reakcją, uosobioną w Radzie Regen-

cyjnej i rządzie polskim¹⁾), a umiarkowany N. Z. R. zakwalifikował nowe ministerstwo jako „zlepek różnorodnych działów”, jako „próbę uszczuplenia praw robotniczych i usunięcia robotnika od czynnego udziału w budowie państwa²⁾).

W trzy miesiące po utworzeniu Ministerjum Zdrowia Publicznego, Opieki Społecznej i Ochrony Pracy podzieliło się ono na dwie odrębne sekcje: dyrekcję służby zdrowia publicznego i opieki społecznej oraz sekcję ochrony pracy, które łączył wspólny sekretarjat generalny. Sekcja ochrony pracy zaczęła wydawać w październiku 1918 roku własny „Biuletyn”.

W pół roku po dekrete z 4 kwietnia 1918 roku dekret Rady Regencyjnej z 30 października zniósł Ministerjum Zdrowia Publicznego, Opieki Społecznej i Ochrony Pracy, utworzył zaś: Ministerjum Zdrowia Publicznego i Opieki Społecznej oraz oddzielne Ministerjum Ochrony Pracy, które przetrwało kilkanaście dni przy tymczasowym kierowniku inż. Franciszku Sokalu.

Po objęciu najwyższej władzy przez Józefa Piłsudskiego utworzono Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej. Nazwa ta wymieniona jest po raz pierwszy w liście członków tymczasowego rządu ludowego Republiki Polskiej, podpisanej nazwiskami Piłsudskiego i przejściowego prezydenta ministrów Daszyńskiego w dniu 14 listopada 1918 roku. Pierwszymi ministrem i wiceministrem Pracy i Opieki Społecznej w Polsce niepodległej byli wybitni przywódcy P. P. S. Bronisław Ziemięcki i Aleksander Prystor, którzy pozostali na tych stanowiskach po zastąpieniu Daszyńskiego przez Moraczewskiego. Odtąd też, aż do czasu zdecydowanie opozycyjnego ustosunkowania się ugrupowań robotniczych do rządów pomajowych, na fotelach kierowników tego ministerstwa zasiadali stale mężowie zaufania Polskiej Partji Socjalistycznej i Narodowej Partji Robotniczej; tylko przejściowo w roku 1923 ministrem Pracy i Opieki Społecznej był członek stronnictwa chrześcijańsko-demokratycznego.

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej w początkach swego istnienia obejmowało 4 sekcje: 1) ochrony pracy, 2) ubezpieczeń społecznych, 3) pośrednictwa pracy i emigracji robotniczej oraz 4) opieki społecznej, poza tem zaś przejściowo urząd robót publicznych i dwa odrębne wydziały: kolonizacji robotniczej i kooperatyw robotniczych, nadto zaś sekretarjat generalny i wydział prasowy. Dziedzina robót publicznych przeszła do utworzonego dekretem z 25 stycznia 1919 roku Ministerstwa Robót Publicznych.

Już pod koniec roku 1918 rozpoczęło się organizowanie urzędów inspekcji pracy i zaraz potem państwowych urzędów pośred-

¹⁾ Z uchwały zjazdu P. P. S. Lewicy w grudniu 1917 roku.

²⁾ Z uchwały ogólnokrajowego zjazdu N. Z. R. w czerwcu 1918 roku.

nictwa pracy za urzędowania następnego ministra Jerzego Iwanowskiego.

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej wydawało swój biuletyn, który miał być miesięcznikiem, ukazywał się jednak w nieregularnych dłuższych odstępach czasu. Ogółem wyszło 5 numerów tego pisma.

Dnia 22 kwietnia 1920 roku, przy ministrze Edwardzie Peplowskim, nastąpiło w drodze rozporządzenia Rady Ministrów wyodrębnienie i ześrodkowanie wszystkich spraw z zakresu emigracji, reemigracji, imigracji i opieki nad wychodźcami w istniejącym przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej Urzędzie Emigracyjnym. Poza granicami kraju Urząd Emigracyjny obowiązany był pełnić swe zadania w ścisłym porozumieniu z Ministerstwem Spraw Zagranicznych i zapomocą jego organów, przyczem w krajach szczególnie ważnych dla emigracji przewidziani byli przy przedstawicielstwach dyplomatycznych i konsularnych attachés do spraw wychodźczych. Przy Urzędzie Emigracyjnym istniała Państwowa Rada Emigracyjna — zwoływane od czasu do czasu ciało opiniodawczo-doradcze. Rada Emigracyjna składała się pierwotnie w równej liczbie z delegatów sejm, przedstawicieli ministerstw i osób pracujących teoretycznie lub praktycznie w zakresie emigracji; zczasem wyeliminowano ze składu Rady Emigracyjnej przedstawicieli sejm i ministerstw, nadając jej tem samem charakter wyłącznie społeczny.

Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 18 marca 1921 roku, za pierwszego urzędowania ministra Ludwika Darowskiego (w gabinecie Wincentego Witosa), Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, narówni z innymi ministerstwami i urzędami centralnymi, otrzymało pierwszy swój statut organizacyjny. Statut ten przewidywał podział właściwość Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej między 5 departamentów: 1) departament administracyjny z 3 wydziałami: a) prezydjalnym, b) osobowym i c) budżetowo-rachunkowym; 2) departament ochrony pracy, obejmujący 3 wydziały: a) ochrony pracy w przemyśle i handlu, b) ochrony pracy w rolnictwie, c) polityki pracy i ruchu zawodowego; 3) departament ubezpieczeń społecznych z 2 wydziałami: a) organizacji i b) nadzoru; 4) departament opieki społecznej z 3 wydziałami: a) inspekcji opieki społecznej, b) opieki nad dzieckiem i młodzieżą, c) opieki nad dorosłymi; 5) departament pośrednictwa pracy (tymczasowy — do 1 lipca 1921 roku) w składzie 3 wydziałów: a) pośrednictwa pracy, b) sprawozdań z rynku pracy, c) organizacji urzędów pośrednictwa pracy. Nadto poza temi 5 departamentami istniał wydział administracji inspekcji pracy, do którego prócz organizacji i kontroli organów inspekcji pracy należała rejestracja związków zawodowych.

Od lipca 1921 roku wznowiono wydawanie w nowej szacie zewnętrznej specjalnego czasopisma poświęconego polityce spo-

łecznej. Pismo to, zatytułowane „Praca i Opieka Społeczna”, po pewnych przerwach w okresie lat 1924/25 ukazuje się obecnie stale w charakterze kwartalnika.

Nieodraza zaczął torować sobie w Polsce drogę pogląd o konieczności wiązania polityki społecznej z ogólną polityką gospodarczą państwa. Pierwszym widocznym przejawem tego poglądu było zapewnienie ministrowi Pracy i Opieki Społecznej miejsca i głosu w Komitecie Ekonomicznym Ministrów, stanowiącym emanację Rady Ministrów do spraw gospodarczych. W skład zreorganizowanego w 1923 roku Komitetu Ekonomicznego Ministrów weszli ministrowie wszystkich resortów gospodarczych, a więc: Skarbu, Kolei Żelaznych, Pracy i Opieki Społecznej, Przemysłu i Handlu, Robót Publicznych¹⁾.

Ustawą z dnia 28 listopada 1923 roku zniesione zostało Ministerstwo Zdrowia Publicznego. Kompetencje jego przejęło w przeważnej części Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. W Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej, w którym ministrem był podówczas Stefan Smólski, znalazły się z zakresu kompetencji zniesionego ministerstwa: a) lekarska opieka nad dzieckiem i macierzyństwem bez eugeniki i szpitalnictwa, b) współdziałanie w sprawach lekarskiej opieki nad inwalidami i kalekami, c) sprawy osiedleńcze bez higieny i sanitarnej inspekcji mieszkaniowej, d) higiena pracy w przemyśle, górnictwie i rzemiosłach oraz w komunikacji lądowej i wodnej (przy zastrzeżeniu współdziałania Ministerstwa Spraw Wewnętrznych), e) sprawy opiekuńcze instytucji i towarzystw o celach leczniczych i higienicznych.

W czasie, kiedy kierownictwo Ministerstwem Pracy i Opieki Społecznej spoczywało w rękach Gustawa Simona, przygotowano ustawę z 18 lipca 1924 roku, powołującą do życia Fundusz Bezrobocia — instytucję do wykonywania zabezpieczenia na wypadek bezrobocia. Na czele Funduszu Bezrobocia stał zarząd główny, pozostający pod kierownictwem ministra Pracy i Opieki Społecznej.

Kompetencje ustanowionego rozporządzeniem z dnia 9 lipca 1924 roku Głównego Urzędu Ubezpieczeń, któremu powierzono wykonywanie ogólnego kierownictwa oraz nadzoru w dziale ubezpieczenia na wypadek choroby, uzupełniło zczasem rozporządzenie z dnia 22 kwietnia 1926 roku, wydane za kierownictwa Ministerstwem Pracy i Opieki Społecznej przez inż. Jana Jankowskiego.

¹⁾ Regulamin Komitetu Ekonomicznego Ministrów, zatwierdzony uchwałą Rady Ministrów z dnia 21 lutego 1923 roku.

Za urzędowania ministra Franciszka Sokala wydane zostały dnia 11 lutego 1925 roku dwa akty organizacyjne: nowy statut Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej oraz pierwszy statut Urzędu Emigracyjnego.

Zreorganizowane na podstawie nowego statutu Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej objęło 3 departamenty: 1) pracy, 2) opieki społecznej i 3) ubezpieczeń społecznych oraz niewłączone do żadnego z departamentów: samodzielny wydział prezydjalny, Główny Inspektorat Pracy, Główny Urząd Ubezpieczeń i Urząd Emigracyjny. Departament pracy składał się z 3 wydziałów: a) ochrony pracy, b) organizacji pracy, c) umów zbiorowych i związków zawodowych. Departament opieki społecznej składał się z 4 wydziałów: a) organizacji opieki społecznej, b) opieki nad dziećmi i młodzieżą, c) opieki nad dorosłymi, d) pośrednictwa pracy i walki z bezrobociem. Departament ubezpieczeń społecznych podzielony był na 3 wydziały: a) ubezpieczeniowo-matematyczny, b) ubezpieczeń o świadczeniach długoterminowych, c) ubezpieczeń na wypadek choroby.

Urząd Emigracyjny podzielony został statutowo na 3 wydziały: a) ogólny, b) wychodźstwa kontynentalnego i c) wychodźstwa zamorskiego oraz d) biuro naukowo-informacyjne.

Urząd Emigracyjny wydawał popularny miesięcznik p. t. Biuletyn Urzędu Emigracyjnego, zawierający krótki przegląd informacji bieżących z zakresu ruchów emigracyjnych w kraju i poza granicami Polski.

Z innych prac organizacyjnych tego okresu należy wymienić powołanie do życia w 1925 roku dwóch organów doradczo-opiniodawczych: Rady Opieki Społecznej¹⁾ oraz Rady Ubezpieczeń Społecznych²⁾.

W skład Rady Opieki Społecznej weszło ogółem 53 członków, będących przedstawicielami samorządu wojewódzkiego, miejskiego i powiatowego lub reprezentujących organizacje i instytucje społeczne.

Rada Ubezpieczeń Społecznych, licząca według pierwotnych przepisów 24 członków, rozszerzona została czasem do 36 członków, na których złożyli się w równej liczbie: a) znawcy przemysłu, rolnictwa, techniki przemysłowej i techniki ubezpieczeniowych o świadczeniach długoterminowych i związków kas chorych, d) działacze ze związków pracodawców. Rada ta została zniesiona w 1931 roku.

¹⁾ Ustawa z 18 lutego 1925 roku.

²⁾ Rozporządzenie ministra Pracy i Opieki Społecznej z 1 listopada 1925 roku, znówelizowane 4 lutego 1926 roku w porozumieniu z ministrami: Skarbu, Przemysłu i Handlu, Rolnictwa i Dóbr Państwowych oraz Robót Publicznych.

System organów doradczo-opiniodawczych przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej skompletowany został w 1927 roku przy ministrze Stanisławie Jurkiewiczu przez powołanie do życia Rady Ochrony Pracy¹⁾. Przewidziano w jej składzie 24 członków, rekrutujących się w równej liczbie z pośród: a) przedstawicieli organizacji zawodowych robotniczych i pracowniczych, b) przedstawicieli organizacji przemysłu, handlu i rolnictwa, c) znawców zagadnień ochrony pracy.

Kompetencje Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej ustalone w 1925 roku uległy rozszerzeniu w połowie 1929 roku przy ministrze Aleksandrze Prystorze skutkiem nowego podziału zakresu działania przy wykonywaniu ustawy o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i ich rodzin. Nowe przepisy²⁾ nadały ministrowi Pracy i Opieki Społecznej rozległe właściwości w tej dziedzinie, co znalazło wyraz w statucie organizacyjnym Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, ogłoszonym przy uchwale Rady Ministrów z dnia 4 grudnia 1931 roku za urzędowania ministra dr. Stefana Hubickiego.

Statut organizacyjny z dnia 4 grudnia 1931 roku zachował dotychczasowy podział Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej na 3 departamenty: 1) pracy, 2) ubezpieczeń społecznych i 3) opieki społecznej oraz samodzielny wydział prezydjalny, Główny Inspektorat Pracy i Urząd Emigracyjny, jak również — do daty przewidzianego już w tym czasie jego zniesienia — Główny Urząd Ubezpieczeń. W departamencie pracy utworzono 3 wydziały: a) organizacji i ochrony pracy, b) pośrednictwa pracy i spraw bezrobocia, c) rzemiosła i ruchu zawodowego. Departament ubezpieczeń społecznych podzielono na 4 wydziały: a) matematyczno-finansowy, b) ubezpieczeń robotników, c) ubezpieczeń na wypadek choroby, d) ubezpieczeń pracowników umysłowych i samodzielnie zarobkujących. W departamencie opieki społecznej przewidziano również 4 wydziały: a) organizacji i spraw ogólnych opieki społecznej, b) opieki nad dziećmi i młodzieżą, c) opieki nad dorosłymi, d) spraw inwalidów wojennych. Wydział prezydjalny podzielony został na oddziały: ogólny, osobowy i budżetowo-rachunkowy.

W 1930 roku przy kwartalniku „Praca i Opieka Społeczna“ zaczął wychodzić miesięczny „Dodatek“, zawierający konwencje, ustawy, rozporządzenia, zarządzenia, okólniki, instrukcje i inne przepisy z zakresu Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej. Cały

¹⁾ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 17 września 1927 roku.

²⁾ Rozporządzenia: 1) ministra Pracy i Opieki Społecznej, ministra Spraw Wojskowych i ministra Skarbu z dnia 15 czerwca 1929 roku oraz 2) ministra Spraw Wojskowych, ministra Skarbu, ministra Pracy i Opieki Społecznej, ministra Spraw Zagranicznych i ministra Sprawiedliwości z dnia 6 lipca 1929 roku.

ten materiał urzędowy ogłaszany jest od początku 1935 roku w dwutygodniku, noszącym tytuł „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Opieki Społecznej”.

Od kwietnia 1932 roku w związku z reorganizacją instytucji ubezpieczeń społecznych zniesiony został Główny Urząd Ubezpieczeń, a właściwości jego przeszły częściowo na ministra Pracy i Opieki Społecznej, częściowo zaś na okręgowe urzędy ubezpieczeń¹⁾.

Nadto wobec ogromnego spadku wychodztwa w związku z długotrwałymi ujemnymi konjunkturami gospodarczymi w krajach emigracyjnych zniesione zostały od połowy 1932 roku Urząd Emigracyjny i jego ekspozytura, jak również Państwowa Rada Emigracyjna i Komisja do spraw podziału i użycia kredytu państwowego na cele opieki nad emigrantami. Właściwości zniesionych organów podzielono w ten sposób, że przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej pozostały sprawy emigracyjne w kraju, jak również sprawy transportu emigrantów, zaś zakres działania tegoż ministerstwa w sprawach emigracyjnych poza granicami kraju przekazany został Ministerstwu Spraw Zagranicznych — z zastrzeżeniem wzajemnego porozumiewania się, o ile dana sprawa wiąże się z ogólną polityką emigracyjną²⁾.

Jednocześnie sprawy zdrowia publicznego (z wyjątkiem spraw sanitarno-technicznych bez spraw sanitarno-porządkowych osiedli) przeniesione zostały z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej³⁾.

Wszystkie te zmiany wywołały potrzebę wydania nowego statutu organizacyjnego.

Statut Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, zatwierdzony uchwałą Rady Ministrów z dnia 25 czerwca 1932 roku za urzędowania ministra dr. Stefana Hubickiego, ustala 4 departamenty: 1) pracy, 2) ubezpieczeń społecznych, 3) opieki społecznej, 4) służby zdrowia oraz 5) gabinet ministra i 6) biuro personalne. Główny inspektor pracy jest z urzędu równocześnie dyrektorem departamentu pracy.

Departament pracy obejmuje sprawy związane z zagadnieniami polityki i ochrony pracy najemnej we wszystkich jej dziedzinach, sprawy inspekcji pracy i rozjemstwa pracy oraz sprawy pośrednictwa pracy, bezrobocia, migracji wewnętrznej, sprawy emigracyjne w kraju i transportu migrantów. Dzieli się na 4 wydziały: a) ochrony pracy, b) rozjemstwa i polityki pracy, c) inspekcji

¹⁾ Rozporządzenie ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 24 marca 1932 roku.

²⁾ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 czerwca 1932 roku.

³⁾ Oddzielne rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 czerwca 1932 roku.

pracy, d) zatrudnienia i migracji; ten ostatni wydział został podporządkowany bezpośrednio ministrowi.

Departament ubezpieczeń społecznych obejmuje sprawy ubezpieczeń społecznych: na wypadek choroby, inwalidztwa, starości, od wypadków przy pracy oraz ubezpieczenia na wypadek braku pracy pracowników umysłowych. Dzieli się na 3 wydziały: a) normatywny, b) kontroli i nadzoru, c) orzecznictwa.

Departament opieki społecznej obejmuje sprawy opieki społecznej nad dorosłymi, dziećmi i młodzieżą, sprawy opieki nad osobami, względem których państwo ma specjalne obowiązki z tytułu publicznego, zwłaszcza nad inwalidami wojennymi, sprawy profilaktyki w zakresie opieki społecznej oraz samopomocy społecznej. Dzieli się na 3 wydziały i jeden referat samodzielny: a) wydział normatywny, b) wydział nadzoru i polityki opiekuńczej, c) wydział spraw inwalidów i d) samodzielny referat fundacji.

Departament służby zdrowia obejmuje sprawy z zakresu administracji zdrowia publicznego, lecznictwa, profilaktyki i higieny, sprawy zarządu państwowych zakładów, uzdrowisk i instytucji działających w tym zakresie oraz sprawy pomocy lekarskiej dla pracowników państwowych. Dzieli się na 5 wydziałów: a) normatywny, b) nadzoru nad akcją zapobiegawczą, c) nadzoru nad lecznictwem, d) nadzoru nad farmacją, e) orzecznictwa.

Gabinet ministra obejmuje sprawy związane z kierownictwem ministerstwa, władz i urzędów podległych, sprawy nadzoru nad pracami ustawodawczymi w ministerstwie, sprawy nieobjęte zakresem działania innych komórek organizacyjnych, sekretariat osobisty ministra oraz sprawy związane z obsługą budżetowo-gospodarczą ministerstwa i urzędów podległych, nadto sprawy prasowe, biblioteki, wydawnictw, składnicy akt i kancelarii ministerstwa. Dzieli się na 2 wydziały: a) budżetowo-gospodarczy i b) statystyczno-sprawozdawczy oraz 4 referaty samodzielne: a) prezydjalny, b) legislacyjny, c) społeczno-ekonomiczny i d) wojskowy.

Biuro personalne obejmuje sprawy osobowe funkcjonariuszów ministerstwa, podległych mu władz, urzędów, zakładów i instytucji nadzorowanych oraz sprawy organizacyjne ministerstwa, podległych władz, urzędów, zakładów i instytucji nadzorowanych. Dzieli się na 3 referaty samodzielne, mianowicie: a) organizacyjny, b) do spraw urzędników i niższych funkcjonariuszów zatrudnionych w służbie państwowej, c) do spraw pracowników zatrudnionych w instytucjach nadzorowanych.

Z dniem 12 lipca 1932 roku¹⁾ tytuł ministra Pracy i Opieki Społecznej i nazwa Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej zostały zastąpione przez tytuł ministra Opieki Społecznej i nazwę Ministerstwa

¹⁾ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 12 lipca 1932 roku.

Opieki Społecznej, z pozostawieniem całkowitego dotychczasowego zakresu właściwości.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 roku zniósło państwowe urzędy pośrednictwa pracy, przekształcając je w biura pośrednictwa pracy przy Funduszu Bezrobocia.

Dalsze zmiany organizacyjno-kompetencyjne dokonane zostały przy ministrze Jerzym Paciorkowskim pod wpływem ustalonej podczas kryzysu nowej linii polityki rządowej w stosunku do bezrobocia. Nastąpiło mianowicie ześrodkowanie wszystkich spraw dotyczących walki z bezrobociem w jednej instytucji, noszącej nazwę Funduszu Pracy i podporządkowanie tej instytucji ministrowi Opieki Społecznej. Pierwotnie Fundusz Pracy istniał na podstawie ustawy z dnia 16 marca 1933 roku przy prezesie Rady Ministrów, mając za zadanie dostarczanie pracy, względnie środków utrzymania osobom pozbawionym pracy, a nie posiadającym innych środków utrzymania.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 roku (z terminem obowiązywania od 1 kwietnia 1935 roku) przyłączyło Fundusz Bezrobocia wraz z jego biurami pośrednictwa pracy do Funduszu Pracy. Na czele skonsolidowanej w ten sposób instytucji stoi z urzędu minister Opieki Społecznej, a do właściwości jej należy: finansowanie robót publicznych lub o znaczeniu publicznym celem zatrudnienia bezrobotnych, publiczne pośrednictwo pracy, zabezpieczenie robotników na wypadek bezrobocia, pomoc bezrobotnym, którym nie przysługuje prawo do zasiłków z tytułu ubezpieczenia społecznego, organizowanie zatrudnienia młodzieży na zasadach społeczno-wychowawczych, poradnictwo i przysposobienie zawodowe bezrobotnych, pomoc w tworzeniu dla nich warsztatów pracy, wreszcie akcja kulturalno-oświatowa wśród bezrobotnych.

Odpowiednio do zadań powyższych biuro główne Funduszu Pracy podzielone jest na 5 wydziałów: a) administracyjny, b) finansowy, c) organizacji rynku pracy, d) robót, e) pomocy społecznej oraz 3 biura: a) studjów, b) prawne i c) zabezpieczenia na wypadek bezrobocia. Nadto przy biurze głównym czynny jest główny inspektor Funduszu Pracy. Organizacja referatów w biurach wojewódzkich Funduszu Pracy jest analogiczna (wydziałowi organizacji rynku pracy odpowiada referat pośrednictwa pracy).

Urzędy i zakłady podległe Ministerstwu Opieki Społecznej oraz instytucje nadzorowane uwidocznione są na załączonym schemacie.

Placówkę naukową, uzupełniającą prace Ministerstwa przez teoretyczne badanie zagadnień społecznych, stanowi Instytut Spraw Społecznych.

Instytut jest fundacją, założoną w 1931 roku przez instytucje ubezpieczeń społecznych¹⁾. Po połączeniu poszczególnych instytucji ubezpieczeń społecznych w jeden Zakład Ubezpieczeń Społecznych na Zakład ten przeszły prawa i obowiązki poprzednich fundatorów Instytutu. Nadzór nad Instytutem należy do ministra Opieki Społecznej.

Instytut powołany jest do prowadzenia działalności naukowej, instrukcyjnej i propagandowej w zakresie zagadnień społecznych, a zwłaszcza w zakresie: a) ochrony pracy, ze szczególnym uwzględnieniem bezpieczeństwa i higieny pracy; b) ubezpieczeń społecznych; c) rynku pracy, bezrobocia, polityki zatrudnienia i poradnictwa zawodowego, d) zagadnień migracyjnych i ludnościowych; e) higieny społecznej i organizacji opieki nad zdrowiem ludności; f) opieki społecznej. Do szczególnych zadań Instytutu należy przygotowywanie projektów i planów, dotyczących ustawowego regulowania i organizowania działalności zapobiegawczej w różnych dziedzinach życia społecznego.

Instytut dąży do zainteresowania problemem bezpieczeństwa i higieny pracy jak najszerszych warstw społeczeństwa.

Instytut pozostaje w ścisłym kontakcie z analogicznymi instytucjami zagranicznymi, a przede wszystkim z krajami zaawansowanymi w organizacji akcji profilaktycznej w przemyśle.

Oddzielne ministerstwo dla spraw polityki i opieki społecznej było utworzone i pozostaje jako symbol znaczenia, przywiązywanego do tych spraw przez władze państwowe nowej Rzeczypospolitej Polskiej.

¹⁾ Związek Zakładów Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych w Warszawie, Ogólno-Państwowy Związek Kas Chorych w Polsce w Warszawie, Zakład Ubezpieczenia od Wypadków we Lwowie, Zakład Ubezpieczenia od Wypadków w Królewskiej Hucie, Zakład Ubezpieczenia na Wypadek Inwalidztwa w Królewskiej Hucie, Ubezpieczalnia Krajowa w Poznaniu i Ubezpieczalnia Krajowa, Wydział Ubezpieczeń od Wypadków w Poznaniu.